

**ШЛЯХИ ФІНАНСУВАННЯ РОЗВИТКУ ТА ПІДВИЩЕННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКИХ
ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД**

*Дем'янишина О.А., аспірантка
ННЦ «Інститут аграрної економіки»*

У статті розглянуто сутність сільських територій та визначені шляхи фінансового забезпечення сільських територіальних громад.

The article deals with the essence of rural areas, the ways of their development and financial support.

Постановка проблеми. Аналіз стану розвитку сільських територій показав, що, незважаючи на окремі зміни, досягнуті в результаті реформування агросфери, відбувається занепад українського села. В цілому, певною мірою абстрагувавшись від складного поєднання проблем розвитку сільських територій, проблеми відродження українського села можна звести до схем фінансових потоків. Адже очевидно, що найкращі, «благі наміри» по відродженню села нічого не варті без відповідного фінансування. Гостро необхідним є наукове обґрунтування механізму відродження села в його фінансовій частині.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем розвитку сільських територій та механізму їх фінансування присвячені праці багатьох вчених: О. Бугуцького, О. Булавки, М. Гриценка, В. Дієспарова, В. Карпенка, О. Онищенко, М. Орлатого, О. Павлова [4], І. Прокопи, П. Саблука, В. Юрчишина [6] та інших.

Відаючи належне науковим розробкам зазначених вчених, їх внеску у вирішення питання відродження агросфери та розвитку сільських територій, необхідно зазначити, що питання джерел фінансового забезпечення все ще недостатньо вивчені та не отримали належного висвітлення практичного втілення в життя та в нормативних матеріалах органів державної влади [3,4].

Постановка завдання. Метою дослідження є розкриття суті розвитку сільських територій та пошук джерел фінансової підтримки сільських територіальних громад.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження розвитку сільських територій в нашій країні має порівняно недавню історію, проте уже практично утвердилось у вітчизняній аграрно-економічній науці, а її результати почали застосовуватись на практиці.

В науці сьогодні відбувається певна зміна акцентів щодо системоутворюючих факторів розвитку сільських територій: передусім інтереси селянина, а не держави чи аграрної галузі виробництва стають метою їх розвитку. [5, с. 18]. Важливим є для визначення поняття «сільські території» включення, крім просторових характеристик, до наукового аналізу все те, що функціонує на певній території або є її складниками. Як визначальний соціальний осередок функціонування сільських територій В. Юрчишин [6, с. 8-9] виділяє сільську громаду. В сучасному розумінні сільська територія являє собою складну і багатофункціональну природну, соціально-економічну і виробничо-господарську структуру.

На нашу думку, найбільш раціональним виглядає шлях фінансування, за якого доходи, отримані від сільського господарства крупними агроформуваннями в сільських територіях мають перерозподілятися на потреби розвитку сільських територій напряму, а не через бюджетний механізм. Такий шлях видається найбільш конструктивним, прозорим, сприятиме самофінансуванню сільських територій, формуванню соціальної відповідальності агробізнесу, село перестане розглядатись як тягар для національної економіки. Для цього, на наш погляд, необхідно в межах пропонованого академіком НААНУ В. Юрчишиним Закону України «Про сільський розвиток» [3, с. 13] визначити механізм, згідно якого частина вартості від отриманої на певній сільській території сільськогосподарської продукції повинна напряму перерозподілятися від орендарів земельних паїв на користь базового рівня сільських територій (сільських територіальних громад) за належного державного контролю та жорсткого визначення цілей і процедур використання цих коштів.

Історично в Україні склалась багаторівнева та багатоканальна система фінансування сільського розвитку.

Багаторівневність фінансування розвитку сільських територій обумовлена структурою адміністративно-територіальної та, відповідно, бюджетної системи країни, що цілком закономірно і властиво усім країнам світу. Вітчизняною особливістю багаторівневності фінансування є складна проблематика міжбюджетних відносин. Вона активно опрацьовується науковцями і суттєво впливає на механізм фінансування сільського розвитку, однак незважаючи на це суттєвих змін в практиці міжбюджетних відносин за період незалежності України не сталось. В доходах сільських бюджетів питома вага надходжень від власних джерел, насамперед від місцевих податків і зборів, складає 2-10%.

Уся багатоканальність фінансування сільського розвитку зводиться до двох основних каналів: фінансування виробництва (з точки зору бюджетної політики ототожнюється з фінансуванням сільськогосподарського виробництва, що значною мірою обмежує таку політику, оскільки в сільських територіях є й інші галузі економічної діяльності) та фінансування соціальної сфери села. Кожен з наведених каналів фінансування сільського розвитку має свої підканали та напрямки. Так, державне фінансування (підтримка) розвитку сільського господарства передбачає субсидування, кредитування, лізинг, державні закупівлі, товарні продовольчі інтервенції, захист інтересів вітчизняного сільгосптоваровиробника в сфері зовнішньоекономічної діяльності, підтримка страхування, пільги в оподаткуванні, підтримка аграрної науки та ін. Дещо іншим переліком каналів фінансування, але таким же принципом багатоканальності фінансування розвитку сільського розвитку характеризується і регіональна аграрна політика.

Розпорошення коштів за різними напрямками фінансової підтримки розвитку сільського господарства доповнюється розпорошеністю суб'єктів, міністерств та відомств, які від імені держави або регіональних органів управління здійснюють фінансування сільського розвитку. Міністерство аграрної політики є далеко не монополістом в даній сфері. Багатоканальність та багатосуб'єктність фінансування розвитку сільського господарства знижують

рівень віддачі навіть від тих незначних коштів, які спрямовуються на розвиток сільського господарства.

Властивостями багатоканальності та багатосуб'єктності фінансування сільського розвитку характеризується також і фінансова підтримка функціонування та розвитку соціальної сфери села.

Багатоканальність та багатосуб'єктність фінансування сільського розвитку в його, як виробничій, так і в соціальній частині є, на погляд дисертантки, однією з причин відсутності помітних позитивних результатів в сільському розвитку. «В семи нянюк дитина без ока». Відповідального за занепад села серед такої кількості напрямів та суб'єктів фінансування шукати марно. На переконання дисертантки, без створення організаційного механізму координації та гарантій прозорості фінансування сільського розвитку, він просто неможливий, навіть за умови суттєвого збільшення обсягів фінансування. Координації потребують, як напрямки фінансування, так і дії окремих суб'єктів фінансування. Необхідним є також уніфікований механізм процедур фінансування з використанням давно відпрацьованої та ефективної методології програмування сільського розвитку. Усі скоординовані дії з фінансування відродження та розвитку сільських територій мають враховувати їх багатofункціональну природу та базуватись на науково обґрунтованій ідеології селяноцентризму.

В якості суб'єктів фінансування сільського розвитку, за певних умов, крім державних інституцій на нашу думку можуть розглядатись також і громадські, недержавні організації (НДО). Співучасть громадських організацій та окремих громадян в фінансуванні розвитку сільських територій є загальноприйнятою практикою в розвинених країнах. Так в ЄС, без умови участі жителів сільської території в фінансуванні сільського розвитку, прояву їх ініціативи в більш широкому контексті не розглядається жодна програма сільського розвитку як об'єкт державного фінансування. Фінансова підтримка сільського розвитку здійснюється в цих країнах на конкурсній основі у формі грантів в рамках державних цільових програм. Таку практику слід запровадити і в Україні.

Такі пропозиції базуються на практиці зарубіжного та вітчизняного досвіду ефективного функціонування таких фондів. Детальний аналіз та обґрунтування організації діяльності фондів розвитку сільських територіальних громад (ФРСТГ) зроблено в статті М.Гриценка та В. Карпенка «Фонди розвитку сільських територіальних громад: проблеми, практика, перспективи розвитку» [2]. Фонд розвитку громади в Україні визначається ними як недержавна фінансова структура при сільській (селищній) раді, що діє на засадах самоуправління і в інтересах громади, накопичує фінансові ресурси через отримання їх з державного бюджету на конкурсній основі і через гранти та за рахунок мобілізації коштів сільських жителів, меценатів і надає свої гранти для реалізації різноманітних програм та проектів, спрямованих на вирішення проблем місцевої громади. Модель організації таких фондів з метою ефективного фінансування сільського територіального розвитку знайшла широке розповсюдження в світі [1, с. 35].

В Україні діяльність таких фондів поки що лише започатковується. Актуальними організаційними завданнями держави щодо ініціювання та підтримки розвитку таких фондів є: поширення інформації про їх потенційні можливості, організаційна підтримка створення та науковий супровід, створення пілотних проектів в даній сфері, проведення відповідних навчань для лідерів сільських громад.

Висновки. Сучасний стан соціально-економічної інфраструктури сільських територій підтверджує наявність глибокої соціальної кризи на селі. Скрутне становище економіки села, тривале недофінансування соціальної сфери призвели до загрози фізичного руйнування її матеріально-технічного потенціалу. Аналіз динаміки процесів, що визначають рівень життя сільського населення на сучасному етапі, вказує на незадовільний стан соціального розвитку сільських територій, для яких нині характерні глибока демографічна криза, брак мотивації до праці, безробіття, витік трудових ресурсів, низький рівень доходів, занепад соціальної інфраструктури та «вимирання» населених пунктів.

Найбільш раціональним виглядає шлях фінансування, за якого доходи, отримані від сільського господарства крупними агроформуваннями в сільських територіях мають перерозподілятися на потреби розвитку сільських територій напряму, а не через бюджетний механізм. Такий шлях буде конструктивним, прозорим, сприятиме самофінансуванню сільських територій, формуванню соціальної відповідальності агробізнесу, село перестане розглядатися як тягар для національної економіки.

На нашу думку необхідно законодавчо затвердити національну політику розвитку сільських територій і на її основі місцеві стратегії сталого розвитку сільських територій для приведення механізму розвитку у відповідність до європейських норм місцевого розвитку та врядування. Необхідно законодавчо забезпечити можливість планування сталого сільського розвитку «знизу», створити інституційний механізм спільного планування, координації та контролю у вигляді міжвідомчого «Агентства сільського розвитку».

Література:

1. Бінгем Ричард Фінансування економічного розвитку / Бінгем Ричард, Гилл Едвард, Вайт Семміс: пер. з англ. Пехник Г. та. Дегтярьова В. – Львів: Літопис, 2003. – 416 с.
2. Гриценко М. Фонди розвитку сільських територіальних громад: проблеми, практика, перспективи розвитку / Гриценко М., Карпенко В. // Вісник Інституту сільського розвитку. - №3 (4). - 2005, С. 27-32.
3. Онищенко О. Сільський розвиток: основи методології та організації / О.Онищенко, В. Юрчишин // Економіка України. – 2006. - № 10. – С. 4-13.
4. Павлов О.І. Сільські території України: історична трансформація парадигми управління: Монографія. – Олександр Іванович Павлов. – Одеса: Астропринт, 2006. – 360 с.
5. Саблук П.Т. Розвиток сільських територій в контексті забезпечення економічної стабільності держави: Доп. на Сьомих річних зборах Всеукр. конгресу вчених економістів – аграрників 9-10 листоп. 2005 р. – К.: УААН ННЦ «Ін-т аграр. економіки», 2005. – С. 18.
6. Юрчишин В.В. Сільські території як системоутворюючі фактори розвитку аграрного сектора економіки / В.В. Юрчишин // Економіка АПК. – 2005. - №3 (125). - С. 3-10.